

них відносин. Тому адміністративний договір укладається в публічних інтересах. Він є юридичним фактом, його укладення означає виникнення адміністративних правовідносин. Подальше дослідження адміністративного договору разом із особливостями його укладення та як результат виникнення адміністративно-правових відносин є важливим для становлення й затвердження на законодавчому рівні адміністративної реформи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колпаков В.К. Адміністративне право України : [підручник] / В.К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
2. Афанасьєв К.К. Адміністративний договір як форма державного управління (теоретико-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміні-

стративне право і процес; фінансове право» / К.К. Афанасьєв. – Луганськ, 2002. – 18 с.

3. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : [навчальний посібник] / С.Г. Стеценко. – К. : Атіка. – 624 с.

4. Демін А.В. Загальні питання теорії адміністративного договору : [підручник] / А.В. Демін ; Краснояр. держ. ун-т. – Красноярськ, 1998. – 93 с.

5. Про державний матеріальний резерв : Закон України від 24 січня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 13. – Ст. 112.

6. Світличний О.П. Адміністративні правовідносини у сфері земельних ресурсів України: проблеми теорії та практики правозастосування : [монографія] / О.П. Світличний. – Донецьк : Донбас, 2011. – 410 с.

7. Адміністративне право : [навчальний посібник] / [О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Коваль, Р.В. Кісіль]. – К. : Правова Єдність, 2008. – 536 с.

8. Бахрах Д.М. Важливі питання науки адміністративного права / Д.М. Бахрах // Держава і право. – 1993. – № 2. – С. 37–45.

УДК 351.72

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ВІЙСЬКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Ткаченко О.Г., к. ю. н., старший викладач
циклу загальноюридичних дисциплін
Чернігівський юридичний коледж
Державної пенітенціарної служби України
Олійник В.С., к. ю. н., викладач
циклу загальноюридичних дисциплін
Чернігівський юридичний коледж
Державної пенітенціарної служби України
Клименко С.В., викладач
циклу загальноюридичних дисциплін
Чернігівський юридичний коледж
Державної пенітенціарної служби України

Статтю присвячено особливостям адміністративної відповідальності військовослужбовців за військові правопорушення, посилення якої зумовлено необхідністю забезпечення правопорядку й військової дисципліни у Збройних Силах України в умовах особливого періоду. Визначено його правову основу та проаналізовано особливості чинного адміністративного законодавства.

Ключові слова: військові адміністративні правопорушення, посилення адміністративної відповідальності військовослужбовців, арешт із утриманням на гауптвахті.

Статья посвящена особенностям административной ответственности военнослужащих за военные правонарушения, усиление которой обусловлено необходимостью обеспечения правопорядка и воинской дисциплины в Вооруженных Силах Украины в условиях особого периода. Определена его правовая основа и проанализированы особенности действующего административного законодательства.

Ключевые слова: военные административные правонарушения, усиление административной ответственности военнослужащих, арест с содержанием на гауптвахте.

Tkachenko O.H., Oliynyk V.S., Klimenko S.V. MILITARY PERSONNEL ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR MILITARY OFFENCES

The article is devoted to the peculiarities of military personnel administrative responsibility for military offences which hardening is determined by need of maintenance the law, order and military discipline in the Armed Forces of Ukraine under the special period conditions. The legal basis is determined and peculiarities of the current administrative legislation are analyzed in the article.

Key words: military administrative offences, hardening of military personnel administrative responsibility, arrest with military confinement.

Постановка проблеми. Важливість і масштабність завдань з охорони життя і здоров'я, прав та інтересів громадян, відповідно до ст. 3 Конституції України, реформування

адміністративного законодавства, а також поширеність адміністративних проступків, їхня структура, причини й динаміка зумовлюють необхідність предметного дослідження

інституту адміністративної відповідальності, зокрема специфіки відповідальності військовослужбовців.

Військовослужбовці поряд з іншими громадянами визнаються суб'єктами адміністративної відповідальності. Однак їхній правовий статус суттєво відрізняється від загального. Це визначається можливістю, а в більшості випадків й обов'язковістю трансформації їхньої загальної відповідальності у специфічну. Така нормативна регламентація була успадкована з часів існування радянського адміністративного та військового законодавства й пояснювалася тим, що в інтересах обороноздатності країни, підтримання дисципліни у військах юрисдикція цивільних органів мала поширюватися на військовослужбовців лише за окремі адміністративні проступки.

В Україні започатковано створення армії нового зразка, яка відповідає б потребам розумної достатності, була б орієнтованою на захист своєї території й керованою з боку цивільних органів влади. У зв'язку з цим змінюється становище самого військовослужбовця, який за своїм правовим статусом наближається або повинен наближатися до інших громадян.

Стан дослідження. Загальні теоретичні та практичні положення, що стосуються адміністративної відповідальності й порядку її реалізації, відображені у працях Д.М. Бахраха, Г.П. Бондаренка, І.О. Галагана, І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, М.М. Дорогих, М.І. Єропкина, А.П. Ключніченка, Л.В. Ковалюка, Б.М. Лазарева, О.Є. Луньова, І.В. Мартянова, Ю.С. Рябова, А.П. Шергіна, О.М. Якуби, Ц.А. Ямпольскої та інших науковців.

Викладені обставини, потреба в удосконаленні норм чинного адміністративного законодавства, що регулюють відповідальність військовослужбовців за вчинення військових адміністративних проступків, а також відсутність належного предметного дослідження цієї проблеми роблять тему актуальною й зумовлюють її вибір.

Мета статті – дослідити правову основу та особливості адміністративної відповідальності військовослужбовців за військові правопорушення.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні масовий характер мають випадки грубого порушення військової дисципліни. Зокрема, набуло поширення вживання алкогольних напоїв у місцях розташування бойових підрозділів і районах проведення антитерористичної операції військовослужбовцями Збройних Сил України, які призовані під час часткової мобілізації самовільно залишили військові частини або місця служби понад 10 тисяч військовослужбовців. Також виявлено факти непокорі чи невиконання наказів стосовно понад 2 тисячі військовослужбовців. Така ситуація негативно впливає на обороноздатність держави й авторитет Збройних Сил України. Тому, з метою посилення відповідальності військовослужбовців за порушення військової дисципліни, для забезпечення правопорядку та військової дисципліни у Збройних Силах України, був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період» від 05.02.2015 р. № 158-VIII [1].

За загальним правилом адміністративну відповідальність передбачає ст. 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Проаналізувавши цю норму права, можна дійти висновку, що вона спеціально присвячена питанням адміністративної відповідальності військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень.

Згідно з нею, військовослужбовці, військовозобов'язані й резервісти під час проходження зборів, а також особи рядового та начальницького складів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів внутрішніх справ, служби цивільного захисту й Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами [2].

В.М. Туманов з цього приводу «ставить під сумнів правомірність положень, закріплених у ст. 15 КУпАП про звільнення групи осіб від адміністративної відповідальності при вчиненні ними адміністративних проступків і заміні відповідальністю дисциплінарною». Він вважає, «що таке правило було платою для особливої категорії осіб за їхню службу щодо проведення політики комуністичної партії», і стверджує, що на сьогодні воно має бути скасованим, а принцип рівності відповідальності за вчинене правопорушення має бути дотриманий [3, с. 9–10].

Частина 1 указаної статті дає перелік адміністративних правопорушень, за вчинення яких військовослужбовці притягуються до адміністративної відповідальності. При цьому законодавець уживає таке словосполучення – «несуть адміністративну відповідальність». До таких правопорушень зараховують порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, учинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання й використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію [2].

Поряд із цим антикорупційне законодавство дещо уточнює суб'єктів відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією. До адміністративних правопорушень належать такі: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, порушення вимог фінансового контролю, порушення вимог

щодо запобігання й урегулювання конфлікту інтересів, незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень, нежиття заходів щодо протидії корупції. Важко уявити, що за перелічені проступки буде притягнутий до відповідальності військовослужбовець строкової служби. Саме тому, відповідно до пп. «г» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», до суб'єктів, на яких поширюються дія цього Закону, належать військові посадові особи Збройних Сил України, крім військовослужбовців строкової військової служби [4]. Військовослужбовці – громадяни України, які проходять дійсну військову службу у складі Збройних Сил України та інших військах відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [5]. До військовослужбовців належать особи офіцерського складу, прапорщики, мічмани, військовослужбовці строкової служби й військової служби за контрактом Збройних Сил України, прикордонних військ України, Служби безпеки України, військ цивільної оборони, а також інших військових формувань, створених відповідно до законодавства України, військовослужбовці-жінки, курсанти військово-навчальних закладів.

Отже, до ст. 15 КУпАП необхідно внести зміни з метою уточнення суб'єктів відповідальності саме за правопорушення, пов'язані з корупцією, так як термін «військовослужбовець» має ширше значення і включає в себе об'ємний перелік суб'єктів, а «несуть адміністративну відповідальність» за ці дії тільки військові посадові особи Збройних Сил України.

При розгляді цього питання нас також цікавить можливість застосування адміністративних стягнень до військовослужбовців. Стаття 24 КУпАП установлює систему стягнень за вчинення адміністративних правопорушень. Однак не всі з передбачених цією статтею адміністративних стягнень можуть застосовуватися до військовослужбовців. До зазначених осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи й адміністративний арешт, а до військовослужбовців строкової служби – водіїв транспортних засобів Збройних Сил України або інших утворених відповідно до законів України військових формувань у разі порушення правил дорожнього руху, крім того, – штраф.

Поряд із цим, згідно зі змінами до чинного законодавства, до військовослужбовців за вчинення військових адміністративних правопорушень може бути застосована така санкція, як арешт із утриманням на гауптвахті. Відповідно до ст. 32-1 КУпАП, «арешт з утриманням на гауптвахті встановлюється і застосовується лише у виключних випадках за окремі види військових адміністративних правопорушень на строк до десяти діб. Арешт з утриманням на гауптвахті призначається районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею). Арешт з утриманням на гауптвахті не може застосовуватися до військовослужбовців-жінок» [2].

Це покарання відбувається на гауптвахтах Служби правопорядку в спеціальних приміщеннях, які обладнано в органах управління

Служби правопорядку з метою виконання покарання для військовослужбовців, засуджених до арешту [6].

Поряд із цими змінами до КУпАП уперше запроваджено адміністративну відповідальність за вчинення військових адміністративних правопорушень. Зокрема, запроваджено відповідальність за відмову від виконання наказу або інших законних вимог командира (начальника), самовільне залишення військової частини або місця служби, необережне знищення або пошкодження військового майна, зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем, перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень, недбале ставлення до військової служби, бездіяльність військової влади, порушення правил несення бойового чергування, порушення правил несення прикордонної служби, порушення правил поведіння зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв військовослужбовцями. Також унесено зміни щодо процесуального оформлення вчинення військових адміністративних правопорушень: так, командирам (начальникам) військових частин надано право складати адміністративні протоколи. Військовослужбовці за вчинення військових адміністративних правопорушень несуть відповідальність, передбачену главою 13-Б КУпАП, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність [2].

Ця норма з'явилась не безпідставно, ще за часів Радянської влади побутувала думка, що підставою адміністративної відповідальності буде вчинення особою злочину, що не становить великої суспільної небезпеки. Наприклад, Б.М. Лазарев, писав, що «адміністративна відповідальність на основі норм кримінального і кримінально-процесуального законодавства почала застосовуватися й до осіб, які вчинили діяння, що містять ознаки злочину». «... Це дає змогу зробити висновок про те, – підсумовує він, – що адміністративна відповідальність може застосовуватися інколи й за діяння, передбачені кримінальним кодексом» [7, с. 189]. Крім того, уся процедура притягнення до адміністративної відповідальності в таких випадках свідчила, що скоєно саме злочин, а не адміністративне правопорушення [8, с. 15–16]. Проте чинне кримінальне законодавство не допускає можливості звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів адміністративного стягнення.

Отже, єдиною фактичною підставою притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності є вчинення ними адміністративного проступку.

Військовослужбовці разом з іншими громадянами також можуть учинити правопорушення в обставинах, що виключають адміністративну відповідальність. Адміністративне законодавство України не передбачає яких-небудь винятків для військовослужбовців стосовно обставин, що виключають адміністративну відповідальність. Стаття 17 КУ-

пАП передбачає, що особа, яка діяла в стані крайньої необхідності, необхідної оборони або яка була в стані неосудності, не підлягає адміністративній відповідальності [2].

Також ці обставини виділяють із-поміж тих, що виключають провадження у справі про адміністративні правопорушення. У ст. 247 КУпАП встановлено, що провадження у справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю у випадку вчинення дії особою в стані крайньої необхідності або необхідної оборони, а також у стані неосудності особи [2].

Як і для більшості громадян, учинення дій військовослужбовцями у стані крайньої необхідності або необхідної оборони не призводить до правових наслідків.

Особливу увагу привертає така обставина, як виконання неправомірного, незаконного наказу. Особливої актуальності це питання набуло з прийняттям Конституції України, ст. 60 якої вказує, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази. За віддання й виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність [9].

Із прийняттям цієї норми в українській армії фактично запроваджено принцип умовної обов'язковості (відносної покори) підлеглих наказові начальника. Стаття 6 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України зазначає: «Право командира – віддавати накази і розпорядження, а обов'язок підлеглиго – їх виконувати, крім випадків віддання явно злочинного наказу чи розпорядження. Відповідальність за наказ несе командир, який його видав» [10].

Попри це, військова організація залишається таким утворенням, де відносини будуються на принципі єдиначальності. Сутність цього принципу полягає в тому, що в руках начальника зосереджуються всі «важелі» керування порядком проходження військової служби, забезпечення можливості якнайефективніше керувати підлеглими. Крім того, єдиначальність є засобом зміцнення військової дисципліни, що дає командиру змогу ефективно реалізувати свої рішення. Єдиначальність забезпечується підвищенням ступенем відповідальності військовослужбовців за невиконання наказу, порівняно з іншими громадянами. Тому, згідно зі ст. 172-10 КУпАП, «відмова від виконання наказу або інших законних вимог командира (начальника) – тягне за собою арешт з утриманням на гауптвахті на строк до десяти діб» [2].

Щодо стану неосудності, то в результаті вживання спиртних напоїв або наркотиків може відбуватися патологічне сп'яніння, за якого особа позбавлена здатності усвідомлювати свої дії й контролювати їх. Так, «тривале зловживання спиртними напоями може призвести й до стійких психічних захворювань, таких як біла гарячка, алкогольні психози й галюциноз тощо» [11, с. 48]. Такі

особи є неосудними, і їх відповідальність за адміністративні правопорушення виключається. Розмежувати патологічне сп'яніння та звичайне фізіологічне може судово-медична експертиза, що призначається відповідно до вимог ст. ст. 251, 273 КУпАП.

Висновки. Єдиною фактичною підставою притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності є вчинення ними адміністративного проступку. Усі адміністративні правопорушення, за вчинення яких притягуються до адміністративної відповідальності військовослужбовці, можна умовно поділити на кілька груп. Перша група – проступки, передбачені ст. 15 КУпАП. До ст. 15 КУпАП необхідно внести зміни з метою уточнення суб'єктів відповідальності саме за правопорушення, пов'язані з корупцією, так як термін «військовослужбовець» має ширше значення і включає в себе об'ємний перелік суб'єктів, а «несуть адміністративну відповідальність» за ці дії тільки військові посадові особи Збройних Сил України. Друга – військові адміністративні правопорушення, передбачені главою 13-Б КУпАП. Третя група – учинення правопорушень, пов'язаних із корупцією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період : Закон України від 05.02.2015 р. № 158-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/158-19/paran15#n15>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page10>.
3. Туманов В.М. Административная ответственность предпринимателя : автореф. дисс. канд. юрид. наук. : спец. 12.00.07 / В.М. Туманов. – Одесса, 1993. – 20 с.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
5. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.
6. Про затвердження Інструкції про порядок і умови утримання засуджених, узятих під варту, та затриманих військовослужбовців : Наказ Міністерства оборони України від 26.09.2013 р. № 656 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1775-13>.
7. Советское административное право : [учебник] / отв. ред. П.Т. Василенков. – М. : Юрид. лит., 1990. – 574 с.
8. Дубинский А.Я. Прекращение уголовного дела в стадии предварительного расследования : [учебное пособие] / А.Я. Дубинский. – К. : КВШ МВД СССР, 1975. – 132 с.
9. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp?test=XX7MfygCSgkygEgIzIuJsFqBHdlWksFggkRb11c>.
10. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 р. № 551-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/551-14>.
11. Кодекс Украинской ССР об административных правонарушениях : [научно-практический комментарий] / [В.С. Анджиевский, Э.Г. Герасименко, Е.В. Додин и др.]. – К. : Украина, 1991. – 623 с.